

Мамчур Л. Комунікативні вправи – стрижень мовного навчання у загальноосвітній школі / Л.І.Мамчур // Актуальні проблеми прикладної лінгвістики : матеріали Міжнародної Інтернет-конференції (8-9 листопада 2015 року). – Умань, 2016. – С. 48-51

Мамчур Л.І.,
доктор пед. наук, професор,
Уманський державний
педагогічний університет
імені Павла Тичини

Комунікативні вправи – стрижень мовного навчання у загальноосвітній школі

Провідними у методиці формування комунікативної компетентності учнів вважаємо саме комунікативні вправи, які, за твердженням О. Горошкіної, А. Нікітіної, М. Пентилюк, «передбачають залучення учнів до активної комунікативної діяльності, спрямовані на формування інтелектуально-креативних здібностей учнів: мовного чуття, дару слова, мислення, мовлення, уваги, спостережливості тощо [6, с. 72]». Необхідною їх складовою є конкретна мовленнєва ситуація, від якої залежить вибір вербальних і невербальних засобів. Навчальна комунікативна ситуація, що є подібною до реального процесу спілкування, є важливою умовою формування практичних умінь та навичок, що стануть підґрунтям для формування комунікативної компетентності учня.

Комунікативні вправи як ефективний вид практичних методів навчально-пізнавальної діяльності стали об'єктом дослідження багатьох учених (О. Біляєв, І. Бім, М. Вашуленко, Н. Голуб, О. Горошкіна, Н. Демченко, Т. Донченко, І. Кочан, Ю. Пассов, М. Пентилюк, О. Текучов, О. Хорошковська та ін.), а їх результати активно використовуються в практиці навчання української мови в загальноосвітній школі.

М. Баранов пропонує [1] у процесі формування мовленнєвих умінь учнів використовувати два види вправ: комунікативні (для формування комунікативних умінь і роботи над створенням та аналізом тексту) і некомунікативні (формують орфоепічні вміння, лексичні, граматичні,

мовленнєві вміння). В. Мельничайко в роботі з розвитку зв'язного мовлення [3] радить використовувати ефективні види комунікативних вправ: вправи, що передбачають спостереження й аналіз мовних одиниць, текстів; вправи, спрямовані на створення й удосконалення власних текстів. М. Пентилюк, акцентуючи увагу на вивченні рідної мови на комунікативній і функційно-стилістичній основі, виділяє навчально-мовленнєві (пропедевтичні вправи, спрямовані на формування знань про комунікативні особливості мовних одиниць) і комунікативні вправи (формують мовленнєві та комунікативні вміння, спрямовані на побудову, аналіз й редагування власних текстів у зв'язку із ситуацією спілкування). Ефективними видами комунікативних вправ учена називає лінгвістичний і стилістичний експеримент, моделювання, конструювання [6]. Г. Михайловська пропонує застосування своєї класифікації комунікативних вправ для формування комунікативно-мовленнєвих умінь зокрема таких: комплексні (засвоєння мовної одиниці, її значення, форми, функції, способи вживання в мовленні); передмовленнєві (імітаційні, конструктивні і трансформаційні завдання, що допомагають оволодіти передмовленнєвими навичками – орфоепічними, лексичними, граматичними, правописними); мовленнєві (завдання, побудовані на основі тексту, навчальної мовленнєвої ситуації, ситуативно-тематичної групи слів, спрямовані на самостійне моделювання мовленнєвої ситуації) [5].

Комунікативні вправи можуть реалізовувати різні прийоми: визначення головної думки і мети, добір заголовку для розвитку рецептивної і продуктивної комунікативної діяльності, аналіз, синтез, зіставлення, узагальнення лінгвістичних одиниць, заміна і перестановка мовних засобів, поширення і конструювання речень, стилістичний експеримент, складання плану, переказ, відтворення висловлювання, читання, слухання, осмислення тексту, створення власного висловлювання, аналіз, характеристика і моделювання комунікативної ситуації, визначення комунікативного мотиву мовця, обмірковування комунікативної поведінки. Безперечно, комунікативні вправи повинні пронизувати весь навчальний процес у школі і реалізовувати

взаємозв'язок мовного та мовленнєвого навчального матеріалу з комунікативною ситуацією, тобто здійснюватися на ситуативній основі.

Комунікативні вправи необхідно широко використовувати у практиці, що, безумовно, позитивно впливає на розвиток репродуктивної та продуктивної мовленнєвої діяльності учнів, оскільки ці вправи «наближають навчання до потреб життя, дозволяють учителям активізувати навчальний процес, а учням набути потрібних знань і навичок шляхом практичної діяльності [4, с. 118]».

Комунікативні вправи обов'язково мають комунікативну спрямованість і відповідають таким вимогам:

- ✓ відповідати цілям навчання;
- ✓ підпорядковуватися принципам перспективності і наступності;
- ✓ поєднувати різні підходи до навчання;
- ✓ використовувати елементи інтерактивного навчання;
- ✓ містити змістову інформацію, необхідну для спілкування;
- ✓ характеризуватися соціокультурною спрямованістю;
- ✓ стимулювати до продукування змістовного власного тексту (діалогічного, монологічного) різних стилів, типів і жанрів мовлення;
- ✓ заохочувати до сприймання чужого висловлювання;
- ✓ бути комунікативними за змістом і формою;
- ✓ моделювати наближену до реальності ситуацію спілкування;
- ✓ враховувати психолого-вікові можливості школярів [2].

Вважаємо, що під час виконання комунікативних вправ робота має бути спрямована на залучення учнів до комунікативно орієнтованої діяльності щодо спостереження над явищами, що вивчаються, на розкриття зв'язків і відношень між засобами висловлення інформації, на пошук мовних одиниць для вираження власної думки тощо. Розробляти комунікативні вправи необхідно на реальному життєвому матеріалі або взірцевому тексті, які є актуальними для певного шкільного віку, є для учнів цікавими, близькими і зрозумілими, мають виховний і соціокультурний потенціал.

Література:

1. Баранов М. Т. Виды упражнений для формирования умений и навыков // Рус. яз. в школе / М. Т. Баранов. – 1993. – №3. – С. 36–43.
2. Мамчур Л. І. Перспективність і наступність у формуванні комунікативної компетентності учнів основної школи: монографія / Л. І. Мамчур. – Умань : Видавець «Сочінський», 2012. – 448 с.
3. Мельничайко В. Я. Лінгвістика тексту у шкільному курсі української мови: Посібник для вчителів. – К. : Радянська школа, 1986. – 168 с.
4. Методика навчання української мови в середніх навчальних закладах. / [за ред. М. І. Пентиліук]. – К. : Ленвіт, 2004. – 400 с.
5. Михайловская Г. Способы осмысления прочитанного текста / Г. Михайловская // Зб. наук. пр. : Південний архів : Філологічні науки. – Херсон, 2003. – Випуск 20. – С. 164–168.
6. Пентиліук М. Актуальні проблеми сучасної лінгводидактики : збірник статей / М. І. Пентиліук. – К. : Ленвіт, 2012. – 256 с.